

ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ЯКІ ПОДАЮТЬСЯ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ – ПІДПРИЄМЦІВ

DOCUMENT REVIEW TACTICS DURING THE INVESTIGATION OF FORGERY OF DOCUMENTS SUBMITTED FOR STATE REGISTRATION OF LEGAL ENTITIES AND NATURAL PERSONS – ENTREPRENEURS

Хижний Б.В., аспірант кафедри кримінального процесу
Національна академія внутрішніх справ

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних теоретико-практичних питань проведення огляду документів під час розслідування підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців. В ході проведеного аналізу наукових джерел та практики розслідування вказаної категорії кримінальних правопорушень встановлено, що завдання, що розв'язуються за допомогою слідчого огляду, можна звести до трьох груп: визначення загальної характеристики документів та їх значення для розслідування; перевірка якісних характеристик документа, що поєднує аналіз їх формальних ознак (реквізитів) та змісту; виявлення ознак, що індивідуалізують документ та дозволяють найповніше описати його. Доведено, що якісному огляду документів сприятимуть методи техніко-криміналістичного, бухгалтерського, економічного й податкового аналізу. Звернута увага на обов'язковості участі спеціаліста під час огляду документів, що допоможе детективу більш швидко і точно розібратися в сутності і значенні для розслідуваного провадження документів, що оглядаються, виявити і правильно описати ті або інші ознаки, виявлені в них.

Визначено коло питань, які необхідно встановити на попередньому огляді документів. Серед них: 1) визначення характеру і призначення документа; 2) аналіз зовнішнього вигляду і стану документа; 3) вивчення змісту документа; 4) аналіз реквізитів документа; 5) вивчення матеріалів документа; 6) виявлення ознак підроблення документа.

Зосереджено увагу на особливостях огляду документа з метою виявлення можливої матеріальної підробки документа. Крім цього, визначені ознаки на які повинні звертати увагу слідчі при описанні документа – речового доказу у протоколі огляду, зокрема: що індивідуалізують документ за формою та змістом; що характеризують матеріал документа; що вказують на зв'язок змісту, форми або матеріалу документа з обставинами провадження.

Ключові слова: тактика огляду, огляд документів, розслідування, кримінальне провадження, підроблення документів, проведення державної реєстрації.

The article is devoted to highlighting one of the relevant theoretical and practical issues of document review during the investigation of forgery of documents submitted for state registration of a legal entity and individual entrepreneurs. In the course of the analysis of scientific sources and the practice of investigation of the specified category of criminal offenses, it was established that the tasks solved with the help of an investigative review can be reduced to three groups: determining the general characteristics of documents and their significance for the investigation; checking the quality characteristics of the document, which combines the analysis of their formal features (requisites) and content; identification of features that individualize the document and allow to describe it in the most complete way. It has been proven that the methods of technical forensic, accounting, economic and tax analysis will contribute to a high-quality review of documents. Attention is drawn to the mandatory participation of a specialist during the examination of documents, which will help the detective to more quickly and accurately understand the essence and significance of the documents under investigation, to identify and correctly describe certain signs found in them.

The range of questions that must be established during the preliminary review of documents has been defined. Among them: 1) determination of the nature and purpose of the document; 2) analysis of the appearance and condition of the document; 3) studying the content of the document; 4) analysis of document details; 5) study of document materials; 6) detection of signs of document forgery.

Attention is focused on the features of the document review in order to identify a possible material forgery of the document. In addition, there are certain signs that investigators should pay attention to when describing a document - physical evidence in the inspection protocol, in particular: what individualizes the document in terms of form and content; characterizing the material of the document; indicating the connection of the content, form or material of the document with the circumstances of the proceedings.

Key words: review tactics, review of documents, investigation, criminal proceedings, falsification of documents, state registration.

Огляд документів – це слідча (розшукова) дія, яка проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення і полягає у вивченні й дослідженні документів для виявлення та фіксації ознак, що надають документам значення речових доказів [1, с. 13].

Завдання, що розв'язуються за допомогою слідчого огляду, можна умовно звести до трьох груп: визначення загальної характеристики документів та їх значення для розслідування; перевірка якісних характеристик документа, що поєднує аналіз їх формальних ознак (реквізитів) та змісту; виявлення ознак, що індивідуалізують документ та дозволяють найповніше описати його.

Варто пам'ятати, що при заснуванні фіктивного підприємства документи використовуються для створення видимості утворення легальної комерційної організації, метою якої є здійснення абсолютно законної діяльності з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг. Під час наступного функціонування фіктивного підприємства документи використовуються з метою переконання партнера у наявності реально не існуючого товару;

створення у партнера впевненості у платоспроможності контрагента, існування намірів належного виконання договірних зобов'язань; здійснення господарських операцій та інших юридично значимих дій від імені підставних осіб; введення кредиторів, державних органів в оману стосовно прав на пільги або здійснення певних видів діяльності; проведення безтоварних операцій з метою незаконної конвертації та легалізації грошових коштів чи майна, отриманих злочинним шляхом; легалізації джерела надходження товарно-матеріальних цінностей; заниження або завищення економічно важливих показників у первинних бухгалтерських документах та звітно-фінансовій документації [2, с. 114].

У випадку, якщо на відповідному документі є сліди підчисток, травлення, дописок тощо, то він буде речовим доказом. Для того, щоб одержана інформація мала доказове значення, здобуті відомості повинні отримати встановлену законом процесуальну форму. Саме фіксація забезпечує єдність форми і змісту доказів, їх комунікативність. На перший план у процесуальному розумінні фіксації доказів виступає суворо регламентована процесу-

альна форма посвідчення й закріплення фактичних даних. Оскільки засвідчувальна сторона процесу доказування невіддільна від пізнавальної, фіксація доказової інформації повинна мати засоби, спрямовані на підтвердження правильності отриманих і зафіксованих у процесуальній формі даних. Такими засобами є посилення на джерела, з яких отримана доказова інформація, а також способи й умови її одержання, оскільки допустимість доказів залежить від допустимості їх джерел і законності способів виявлення як одних, так і інших. Без зазначеного вище неможливо повно й об'єктивно оцінити результати фіксації, вирішити питання про повноту й адекватність відображення [3, с. 83].

Під час роботи з документами доцільно застосовувати методи техніко-криміналістичного, бухгалтерського, економічного й податкового аналізу. Їх комплексне поєднання є найефективнішим, оскільки дозволяє доповнювати результати досліджень, що обмежені окремими методами.

Під час огляду документів доцільно проводити криміналістичний аналіз в такому порядку: оцінка документа (чи має документ усі необхідні реквізити й формальні ознаки, у тому числі й підробки); встановлення ознак повної або часткової підробки документа та з'ясування достовірності його реквізитів; мету створення СПД та фактичною його діяльністю. Така діяльність детектива залежить від факторів об'єктивного (інформативність, зв'язок з іншими доказами) та суб'єктивного характеру (рівень сприйняття детектива, оволодіння ним методикою розслідування, знання матеріалів провадження, залучення необхідних спеціалістів).

Участь спеціаліста під час огляду документів допомагає детективу більш швидко і точно розібратися в сутності і значенні для розслідуваного провадження документів, що оглядаються, виявити і правильно описати ті або інші ознаки, виявлені в них. У ході огляду детектив може консультуватися у спеціаліста щодо тих або інших спеціальних питань. Але ні питання, ні відповіді на них не повинні фіксуватися в протоколі огляду, хоча думка спеціаліста з цього приводу може посприяти слідчому при подальшому розслідуванні [1, с. 18].

Попередній огляд документів може здійснювати детектив. При огляді та попередньому дослідженні документів не слід застосовувати методи, засоби та прийоми, які призводять до змінення зовнішнього вигляду і стану документа. Згинати документи можна тільки по старим складкам, не можна підкреслювати або обводити окремі місця в тексті. На цьому етапі слідчим з'ясовуються такі питання:

- 1) визначення характеру і призначення документа;
- 2) аналіз зовнішнього вигляду і стану документа;
- 3) вивчення змісту документа;
- 4) аналіз реквізитів документа;
- 5) вивчення матеріалів документа;
- 6) виявлення ознак підроблення документа.

Під час слідчого огляду документів виявлення і вивчення особливостей і ознак проводиться шляхом спостереження, тобто зорового сприйняття. При звичайних умовах спостереження «неозброєним оком» неможливо розрізнити дрібні і найдрібніші деталі (наприклад, штрихи), знайти незначні розходження в кольорі штрихів та ін. Хоча у ряді випадків подібні ознаки свідчать про підроблення або інші важливі особливості документа. Для їхнього виявлення необхідно використовувати належні науково-технічні засоби і прийоми, розроблені криміналістикою [1, с. 19].

Далі документ досліджується на предмет можливості матеріальної підробки, зокрема:

вивчаються відбитки печаток і штампів на можливість їх підробки та відповідність органу видачі документа. Для цього документ вивчається під різними кутами до джерела освітлення, а також на провіт, у термінових

випадках використовуючи лупу та інші збільшувальні прилади УФЛ;

досліджуються фотографії (відповідність розміру та розташування), наявність та співпадіння на фотографії та бланку відтиску печатки (для окремих документів рельєфного відтиску печатки), ушкодження бланка навколо фотографії, цілісність захисної сітки;

вивчається персоналізована або інша інформація – підписи власника документа або уповноваженої особи, що видала документ; стрічки прошиття документа. Звернути увагу на акуратність проколів, їх однаковість і непошкодженість нитки; перфорування серійного номера документа. Отвори мають бути чіткими та співпадати при їх огляді напроти світла; зміни кольору під різними кутами зору зображень, нанесених спеціальною фарбою; за можливості перевірити документ за допомогою ультрафіолетової лампи для виявлення окремих елементів захисту.

за наявності в пред'явника декількох документів – порівняти їх між собою з метою виявлення можливих суперечностей;

звернути увагу на почерк у різних частинах документа або підписи у різних документах від імені різних осіб [1, с. 21].

Результати огляду документів відображаються у протоколі. При описанні документа – речового доказу, у протоколі огляду повинні бути відображені ознаки: що індивідуалізують документ за формою та змістом; що характеризують матеріал документа; що вказують на зв'язок змісту, форми або матеріалу документа з обставинами провадження.

Наприклад, *старший слідчий слідчого відділу слідчого управління Головного управління ДФС у м. Києві Іванов І.І., розглянувши матеріали кримінального провадження, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань 23.03.2020 за № 32020100000000323, за ознаками вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 205-1 КК України, у приміщенні слідчого відділу слідчого управління Головного управління ДФС у м. Києві, розташованому за адресою: вул. Пушкінська, 24а, м. Київ, у відповідності до вимог ст. 2, 9, 40, 104–106, 223, 237 КПК України, провів огляд інформації, наявної в Єдиному державному реєстрі судових рішень щодо ТОВ «Свроресурс» (код за ЄДРПОУ 36985214).*

Оглядом встановлено, що у Єдиному державному реєстрі судових рішень наявні зазначені нижче рішення:

1. В ухвалі Печерського районного суду м. Києва від 21.10.2020 (справа № 757/7589/20-к) наявна інформація про кримінальне провадження № 12020100000000123, розпочате 05.01.2020 за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 191 КК України. Відповідно до фабули кримінального провадження, ТОВ «Свроресурс» (код за ЄДРПОУ 36985214), протягом 2019 року, приймало участь у проведенні будівельних робіт приміщень КП «Святошино», які є комунальною власністю КМДА. Однак роботи фактично не виконані, що свідчить про заволодіння службовими особами ТОВ «Свроресурс», шляхом зловживання службовим становищем, майном та грошовими коштами КП «Святошино».

2. В ухвалі Шевченківського районного суду м. Києва від 13.10.2020 (справа № 761/26552/20) наявна інформація про цивільну справу при розгляді якої в судовому засіданні досліджувалися документи, які прийняття на роботу та виплати заробітної платні Особі 1 підприємством ТОВ «Свроресурс» (код за ЄДРПОУ 36985214).

3. В ухвалі Господарського суду м. Києва від 11.08.2020 (справа № 757/34557/20) наявна інформація щодо справи про банкрутство ТОВ «Петрольметал». У судовому засіданні досліджувалися документи, які стосуються визнання банкрутом ТОВ «Петрольметал» у зв'язку з неможливістю виконання зобов'язань перед кредиторами, в тому числі і перед ТОВ «Свроресурс» (код

за ЄДРПОУ 36985214). Таким чином, у зазначеній судовій справі наявні документи, складені від імені ТОВ «Євроресурс» (код за ЄДРПОУ 36985214).

4. В ухвалі Окружного адміністративного суду м. Києва від 17.11.2020 (справа № 757/45559/20) наявна інформація щодо справи про визнання протиправними та скасування податкових повідомлень-рішень, прийнятих ГУ ДПС у м. Києві щодо ТОВ «Рікол ЛТД». ТОВ «Рікол ЛТД» в якості підтвердження реальності господарських операцій, які досліджувались під час перевірки, надано документи ТОВ «Нелес Союз», ТОВ «Атлон Трейд», ТОВ «Грейтен Груп», а також документи ТОВ «Євроресурс» (код за ЄДРПОУ 36985214).

Відповідно до описової частини вказаного рішення, Окружним адміністративним судом м. Києва встановлено, що господарські операції ТОВ «Рікол ЛТД» з ТОВ «Євроресурс» не були направлені на реальне здійснення господарської операції та факту отримання від контрагентів товарів [4].

У подальшому необхідно, вивчити зміст та скласти опис документів, які знаходяться у реєстраційній справі. Наприклад, у реєстраційній справі ТОВ «Євроресурс» знаходяться наступні документи:

заява щодо державної реєстрації створення юридичної особи (Ф. 1) – на 6-ти арк.;

протокол № 1 установчих зборів засновників ТОВ «Євроресурс» – на 3-х арк.;

довіреність ТОВ «Євроресурс» на уповноваження В.Д. Сидоренка на представлення інтересів Довірителя (ТОВ «Євроресурс») у державного реєстратора та ін. осіб – на 1-му арк.;

квитанція № 000356 від 20.03.2020 – на 1-му арк.;

статут ТОВ «Євроресурс» - на 21-му арк.;

наказ № 1 ТОВ «Євроресурс» щодо призначення директора підприємства – на 1-му арк.;

заява про державну реєстрацію змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань – (Форма 9) – на 7-ми арк.

Вивченням змісту зазначених вище документів ТОВ «Євроресурс» встановлено, що ці документи містять підписи Петрова П.В., який значиться керівником даного підприємства. Також, у довіреності ТОВ «Євроресурс» на уповноваження Сидоренка Віктора Дмитровича на представлення інтересів Довірителя (ТОВ «Євроресурс») у державного реєстратора та ін. осіб зазначені паспортні дані Сидоренка В.Д. (паспорт АЕ 569632, виданий Дарницьким РУ ГУ МВС України в м. Києві 12.04.2003) та адреса реєстрації: вул. Івашкевича, 12, кв. 20, м. Вишгород, Київська обл. [4].

КПК України містить положення, які не дозволяють повною мірою здійснювати роботу з ефективного збирання доказів щодо підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців й виконувати завдання кримінального провадження, передбачені ст. 2 КПК України. Передусім це стосується огляду СПД, оскільки відповідно до положень КПК України він здійснюється згідно з правилами, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи, тобто лише на підставі ухвали слідчого судді (ч. 2 ст. 234 КПК України). Причому добровільна згоди особи, яка є власником майна, не звільняє детектива від зобов'язання звернення до слідчого судді з клопотанням про отримання ухвали.

У зв'язку з цим ч. 2 ст. 237 КПК України варто викласти в такій редакції: «...2. Огляд, що проводиться в житлі чи іншому володінні особи, здійснюється за добровільною письмовою згодою хоча б однієї особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням прокурора, слідчого чи дізнавача, погодженого прокурором, яке розглядається в порядку, передбаченому цим Кодексом, для розгляду клопотань про проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи.

Огляд комп'ютерних даних проводиться слідчим, прокурором шляхом відображення в протоколі огляду інформації, яку вони містять, у формі, придатній для сприйняття їх змісту (за допомогою електронних засобів, фотозйомки, відеозапису, зйомки та/або відеозапису екрана тощо або в паперовій формі)».

ЛІТЕРАТУРА

1. Криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень щодо підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців: метод. рек./ Саковський А. А., Мировська А. В., Нечеснюк М. В. та ін. К.: Нац.акад. внутр. справ, 2023. 57 с.
2. Білоус В. Т. Доказування при розслідуванні податкових злочинів: монографія / В. Т. Білоус, Г. Л. Чигрина, В. К. Шкарупа / за заг. ред. С. М. Піскуна. Ірпінь, Академія ДПС України, 2002. 179 с.
3. Фартушна О. Ю. Фіксація доказової інформації у процесі доказування. *Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України*. 2005. С. 80–83.
4. Матеріали кримінального провадження № 3202010000000323 від 23.03.2020 р. СУ Головного управління ДФС у м. Києві.